

Nemzeti Társalkodó

Szombaton, $\frac{5}{21}$ = (Május' 21-dikén)

1831

É s z r e v é t e l.

A' Nemzeti Társalkodó' 17, 18, 21 számjai alatt felvett *Megjegyzésekre*, 18-30, a' Nemes Székely Nemzetről írt könyvemre.

A' Könyvírójának egyik fő tzelja volt *históriai igazságokat* írni, 's a' mi ki nem állja a' próbát, (conjectura) vagy egészen kihagyni, vagy pedig kérdésekben szorítani össze, hogy a' dolog bővebb vizsgálatok által idővel ha lehetséges tisztába jöjjen. (lap. 14, 54, 65, 134 'sat.)

Azt-is megvallotta az író több helylyen, hogy egy ember nem tudhat mindent, és a' felvilágosításokat köszönettel fogadándja-el.

Végig és keresztül olvasván a' *Társalkodóban* közlött *megjegyzéseket*, az író (ki mostani minden könyvtártól távol lakta miatt csak magános jegyzeteit

J e g y é s

Én az *öregség'* egyik legnagyobb javának azt nézem, hogy az embert szabaddá teszi. Félig túl állunk már az életben; számtalan elébbeni világ' tekintetek, ösztönök, és akadályok nem érnek el, az ítélet szabad. *Megragyunk* elégedve avval a' mik vagyunk, semmivé sem akarunk többé lenni. *Az vagyunk*, a' mik valóban vagyunk; a' látszat, az

használhatta) maga nehézségeit azokra itten leteszi, hogy a' tudományos szorgalom éledjen az által-is a' hazában.

1-ő *Megjegyzés*. — A' *Székely földről*. Hogy a' töllem ki jelelt határokon kívül-is kiterjedt hajdon a' Székely föld, vagy-is a' régi Dacia Alpestris' egy részit tette *Siculia*, mint Moldova-is, még csak *Conjectura*, mellyet *históriai igazságra* felemelni nem tartom ugyan éppen lehetetlennek, hanem a' munka fáradságot, de *dítsőséget-is* fog annak szűlni, a' ki azt egyszer véghez viszi.

Nehézségeim itt következnek.

a) Felmer (kinek botlásairól Eder könyvet-is tudott írni) nem dűjtheti-el a' dolgot. Ő? nem is aütös épha.

b) Dacia felosztása (ripensis, alpestris, mediterranea) nem is igazul meg a' régi klasszikus írók által. Ez az elnevezés, és a' ki mért határok új dolog,

ámulás kívülről és belőlről eltűnt, 's a' hosszú élet, a' hosszú munkálkodás azt napvilágra hozták. De nem különben érzem azt-is, hogy minél inkább öregszem, annyival inkább által vagyok hatva azon igazságtól — Quantum est quod nescimus! annyival inkább látom, mennyit nem tudnak, sőt abban lelem tudásom' fő haladását, hogy érzem mit nem tudok. H u f e l a n d.

mellyet két feltalált kő felírásnak homájos magyarázata szült (Seivert — Hohenhausen — Eder) Más volt a' *Trajana Dacia*, más az *Aurelia. Cellarius'*, a' *Anville Mannert'* s mindenek felett *Stritter'* könyveiket keresztül megkeresztül kellene elébb forgatnunk, hogy tárgyunkhoz közelébb jussunk.

c) Meg kellene azt-is bizonyossággal határozni hól volt az a' *Siculia*? meddig terjedt? mikor enyészett-el a' nevezet? mikor vesztették-el a' Székelyek azon birtokokat? vagy mikor lettek jobbagyokká?

d) A' Bessarábiai, Moldvai, Oláhországi Magyarokról a' mi az írótól ki telt elő-adta, de nem merte azokat östelepeknek kiadni, (Aborigines, secundum quid) mert hitetes dátumok' szűkiben volt, mellyeket megszerezni ezután-is igyekezni fog.

e) Az *Atelkuzu* nevet felváltotta a' *Patzinakia*, ezt a' *Kumania*, majd a' keskenyebb határok közé jött *Bulgaria Palachia maior* vagy *Transalpina Moldavia* vagy *Bogdania* állottak elő az oklevelekben, de *Siculiara* nem akadhatott még az író.

f) *Cantemir'* szavai, hogy *Moldvának* más határa volt *Mátyás Király* előtt, ha igaz volna-is a' dolog, *Siculiát* úgy sem érdeklénék egyenesen, hanem per *Conjecturam* kellene oda valamit még gondolnunk. — De hól-is verte meg *Mátyás Királyt* oly' sok ízben *Constantin Cantemir*? hól-van az eggyezés az által adott határ lántz hegyekről? hiszen a' Pápa' követje ellenkezöt ír *Kovachich*-nál (script. Rex. Hung. min. T. 11. p. 15. 14.) és *Mátyás Király* 1468-ban mást ír a' *Lengyelek*hez, hogy szándéka sints *Moldva'* birtokáról lemondani (Epist. Corvin.) 1490-ben és így mindjárt *Mátyás Király'* halála után írta *Wladislaus Rex invictissimus Mathias regnum us-*

que adeo tutatus est, ut non modo se opprimere aut regnorum suorum fines diminueri non sit passus, verum cum maximo splendore — regnorum fines ubique plurimum auxerit et propagaverit. (Pray *Epistolae Procerum* 1. 14.)

A' mellett már 1426-ban, és így jóval *Mátyás Király* előtt a' Székely föld' határa *Beretzk* volt *Moldva* felé (in *Confinibus terrae Sicularum nostrorum versus partes Moldaviae — Beretzk' Privil.*). *Oláhország'* felé pedig *Törts* vára tette az egyik határt már 1564-ben mellyet, *Nagy Lajos* építtetett *Zewrin*-nel együtt *circa terminos Transalpinae* (*Thurotzi* III. 58. Bonfin. L. X. D. 11. *Joannes Archi-Diaconus* — apud *Schwandtner*. I. 193) Ugyan akkor épült *Landskron* vára is *Szeben-székben* *Tolmátsnál* a' határ szélén, melyről az eredeti oklevelek máig meg vagynak. *Besztertze'* vidékén pedig *Radna* volt a' szélső hely már *IV-dik Bela'* idejében *Kumania* felé, mint *Rogeriusból* láthatni *Havasalföld* (terra ultra montes nivium) *Bodzánál* kezdődött az 1211, 1224-beli okleveleknél fogva, és *Oláhország* (*Kumania'* egy része) szomszédnak tétetik a' *Bartzasághoz* (*Schlötzer Pray Benkő*) *Turotzi* pedig (11. 97.) azt mondatja 1530-ban már 1-ső *Károlynak*, hogy ott tsak *Oláhok* lakhatnak-meg — terra inhabitabilis genti ignotae.

E' mellett *Cantemir Demeter* sokat mesél könyvében, melynek világos példáját adta *Horváth István* (*Rajzolatok* I. 96). — Ezek szerint látni való az is, hogy *Jornandes'* *Hunnivárját* *Három-széken* vagy *Hunyadban* keresni — *Conjecturá-*nak marad. — *Gyarmathi de voce Vár* (affin. p. 364) sok nyelveket össze hasonlított. *Jornandesnél aquá-t*, a' *Svékusoknál Castellum-ot*, a' *Németeknél Burg-ot*, a' *Lappoknál Montes-t* jelent — *Hát Kunavár* *Tibetben* mit fog je-

lenten? (Tud. Gyűjt. 1830 febr. 1. 114).
A' nyomozás itt sints hát még bévégezve.

II-dik Megjegyzés.

A' Székely Nemzet' eredetéről. Hogy a' Székelység Irnák' és nem Dengezik' maradéka apodictice nem merete az író állítani, hanem általjában azt a' történelmi pontot fogta-fel, hogy a' Székelység Hunnus maradvány, 's Dengezik' vitézei a' máj Székely földön kész Hunnus telepekre akadtak, kik részt sem vettek Irnák és Dengezik' viszontagságaiban — (lap 40-77. 79).

Nehézségeim a' megjegyzésekre ezek.

a) Bolla, mint Felmer az ily' színű régi dolgokban nem düjthetik el a' dolgot.

b) A' régi Gothusokról 's Gépidákról talán szót sem lehet tenni, hogy miben eggyeztek-meg a' Székelyekkel és miben nem, mert ilyen rég elavult dolgokban nem kis munka specialitásokra kiereszkedni, általjában pedig valamit csak állítani a' Historikusnak nem szabad. — Meg lehet hogy a' Gothusok, kiket a' Hunnusok meghódítottak, és a' Gépidák, kik a' Hunnusokon fordultak feljül össze eggyedtek a' Székelyekkel a' megjegyzés szerint — *de a' csak lehet.* — Ellemben történelmi igazság az, a' mit az író könyvének egész fojamotjában törekedett megmutatni, hogy a' Székelység fő béjege volt a' *vér tisztaságra fel ügyelni az idegen színektől irtódn.* Ez a' tárgy nem is érdemel több vitatást, minékutánna: Schwarz Gottfried (Recensio Critica in Toppeltini origines) bé vágta az útját Fröhlich és Toppeltin álmódzásaiknak.

c) A' máj Szászok' szokásaik' és alkotványaik' hasonlatosságából a' széke-lyekével egy író eggyet, más író más következett. Schlötzer — Ballnian-eggyik Kun, másik Betsenégi teleppé-későbbi ültetvényé akarják tenni a' Székelységet. — Eder személjes és birtokosi jus egyenlőségre ítál az által a' két nem-

zet közt, de a' titkos rugó mindeniknél az, hogy a' Székelységtől eldisputálják a' Hunnusi származást. Most már a' megjegyzés szerint annak arra kell szolgál-
ni, hogy a' Székelység Irnák, és nem Dengezik maradéka.

d) A' két nemzet közt való hasonlatosságokat bővebben mint azt Eder tette per speciales casus meg-is kellene fejteni, és elő-adni, hogy szállottak azok le a' Gothusokról 's Gépidákról a' most élő két nemzetre, hogy az olvasó és író se-
reg tovább vihesse a' gondolai' fonalát e' tárgyon, mert a' Római, Athenai Spartai és Székely Institutiók közt-is lehet hasonlatosságokra akadni, sőt Morvából és Csehországból is tudhatna az író példákat felhozni még a' magyar törvénykezésre-is.

e) Turózi három ezer vitézeit Kunits 22, Lakatos 15 ezerre teszik, de okát nem adták tudományoknak — Quid pro quo írni pedig nem História.

f) Aranyos-székben Székely ös telepeket keresni új Doctrina a' tudós világ előtt, melyre még a' történelmi béjeget reá kell elébb nyomni; hogy azt bé vehessük.

A' Czygla (Csigla) mező vajon *cse-géz mező-é az Aranyosi térség-é* vagy *Czegléd* mező? nem tudni.

1) A' Tordai régi metalisban (1176) szó sints a' Csigla mezőről, a' Vajda ítélmestere *Paulus de Chygula* honnan vette nevét, hová való volt nem tudni. Ha szabad hozzá vetni a' Csigla mező inkább *Csigojás helyet* tett mert a' csi-golja szóval ma-is élünk (fűz fa nemü bokros hely) *Paulus de Chygula* tehát hírtokos név, mint a' *Haraszti Harasz-tosi*. A' Lónyai metalisban olvassuk (1315) *Villa Borsa Haraszta circa quaedam virgulta Haraszti-nuncupata*.

2) Az ítélmester Torda, Szentmik-lós, Egyházfalva' határait járja ki, ez

az oklevél az Aranyosi székely ősi telep-
re nem nyújt erősséget.

3) A' Kezdi Székelyek' adomány le-
veleik még inkább semmi erőt nem nyuj-
tanak az állításnak. — Mind a' három le-
vélnék egy tárgy a' foglalatja, semmi
Hermeneutika azokkal nem bizonyítja
be, hogy a' Kezdi Székelyeken kívül sok-
kal ősibb Székelyek laktak volna valaha
Aranyos földön, ezt a' könyv író a' nap-
nál világosabb dolognak tartja, a' ki a-
zokat sok ízben át meg át olvasta.

4) *Commorantes* vagy *Residentes* mind
egy, 's László nyilván mondja, hogy
ezek kapták propter meritoria sérvitia
Torda Aranyos földjét. A' régi okleve-
lekben moro commoro állandó lakozást
is tett, költözködést is újj lakhelyre. Má-
tyás Király írja 1467-ben *mandamus —*
quatenus omnes jobbagiones qui ad duas
sedes (Medgyes Selyk) se transferre vo-
luerint moraturi hasonló képpen 1474-
ben írja *Saxones in Selyk et Medgyes*
commorantes. Kéza írja (p. 141) *Hos-*
pites qui diutius in regno commorando
descensum sunt adepti. IX. Gergely Pá-
pa levelében (1254) *Non nulli de regno*
Hungariae tam ungari quam Theuto-
nici morandi caussa transeunt ad va-
lachos (Milkovia).

5) Nem mondják az adomány levelek
hogy Castrum Turuzcon-t a' Székelyek
építették.

6) Comes *Celleius* nem *Kellő* nem is
chellen nem-is *chelley*. Báró Mikola a'
Torotzkay familiát német eredetűnek
mondja IV. Béla adomány levele út mu-
tatása szorént. Hogy Torotzkó' lakossai
jóval a' tatár járás előtt Austriából hi-
vattattak be Bánya' mivélésre bizonyít-
ja 3-dik András' 1291-ben adott oltal-
lom levele. — *Hospites austriaci ferri*
fabri e loco Eisenwürzel cum affidatione
in has terras ultra sylvanias vocati.
Mikor Comes *Celleius* megszorúlt, ne-

kik-is elégtek leveleik. *Libera Villa* volt
Torotzkó, mint *Torda-akna Dés-akna*
Szék-akna, Radna, Abrudbánya, Zu-
lathna, hol Hospesek dólgoztak jóval
a' tatár pusztítás előtt. A' máig fenn ma-
radt oltalom levelek kétségenkívül valóvá
teszik a' dolgot.

7) Hihetőbben a' Castrum Torotzkon-t
ezek a' Hospitesek építették a' Székely
kő hegyiben, 's hogy megmentették ő-
ket a' Kezdi Székelyek a' halál' torká-
ból úgy kapták azt a' megnevezett föl-
dekkel együtt, mellyek a' Torda ara-
nyosi várhoz tartoztak, ajándékban. Ez
a' nagy vitézség' epochája adta a' Székely
kő nevezetet a' hegynek, mint maga Ku-
mits-is írja. Elő kellene tehát régibb okle-
veleket mutatni, hogy elhidgyük, hogy
az a' hegy a' tatár járás előtt-is Székelykő-
nek íratott és azelőtt is Székelyek laktak
Torda, Aranyos földjén, vagy ott közel.

8) Comes *Celleius* lát *Hospitum ma-*
gister a' ki feje volt a' vendég telepnek,
's azt igazgatta. Ez a' *Hospitum magis-*
ter sok oklevelekben elő-fordul nevezet-
esen éppen Torotzkónál-is. A' magister
szó régen mint a' Comes szó-is tekin-
tetes hivatalt jelentett, 's Kovachich szer-
érent Synonimum a' Praefectus szóval.
A' vendég német telepek' fejei majd Co-
mites, majd Magister névvel jönnek-elő.
— *Comites Leutenk et Hermann Teu-*
tones kiknek IV Béla adomány levelet
ad Fatatuelke felett 1245-ban — *Comes*
Cyliens Hermann Zsigmond adomány
levelében 1399-ből (Cat. Bibl. szechen.
1. 597 et seq.) *Magister wacum Co-*
mes de Torda Károly' 1326-beli törvé-
nyes oklevelében. A' Szepesi Szászok'
szabadság levelekben (1276) *Provin-*
ciae Comes-t magából választ a' telep —
Pesth várossa' levelében (1244) éppen
e' van, mint Krakkó Igen' levelekben
is (1206 1238 1266) (*Ariscardus Comes*
divitis Kudanae (Radna) ki Szogenius sze-

rent vitéz német felekezetével, sokáig küzdött a' pusztító Tatárokkal több példák bizonyítják ezt Kovachichnál és Wagnernél; még a' 'sidók' fejei-is viselték a' Comes nevet, mint *Comes Henuljudaeus*, kinek 1268-ban zálogban adta IV Béla Kumarum várát, és hány Comes és Magister nevek nem fordulnak elő a' Gróf Bethlen familia' régi leveleiben?

9) Abból nints is mit következtetni hogy az ujj telep nem építhetett oly hamar magának várát! mert itt már meg kellene a' Suppositumot elébb mutatni, hogy a' Székely vár Comes Cellarius ideje előtt is Székely vár volt, hogy azt Siculi aborigines építették — *arx Wykud* vagy *Mikudban*, *Castrum Aranyos*, *Földvár*, *Torotzkó* sat. mind azokön a' részeken voltak, de kik építették azt ki keresni nem könnyüololog. A' *Castrum Commune cum provincialibus* ki fejezés hát éppen olyan mint a' *Comes provinciae* ki fejezés a' szepesi szászok' levelében.

10) A' köz hagyományt (*Traditio*) tisztelni kell, de tsak ugy ha bizonyos, hogy az közhagyomán, és régi, a' mellett más hiteles kulfök is támogatják a' köz beszédet, mert külömben a' köz hagyomán minden fél században más formát vesz magára és változik.

11) Hogy a' Turda nemzetség a' Hunnusközt is meg volt, nem következik hogy Aranyos székben vagy Torda vármegyében Székely östelepek laktak, mert sok Hunnus nevek meg voltak a' harmadik izben ki jött Magyarok közt is, kik egy vagy más helyett meg szállottak.

12) Turótzsi mondása, hogy Dengezik' fegyve ressei Erdelyben Pannonia' határszélire mentek, gyenge bizonyosság a' kérdésre — mert ő nem határozza el hogy aranyos székben vagy Tordában állandóul le telepedtek, sőt inkább a' többi székely föld lakossait nevezi mindenütt Hunnus maradványnak. A' régi Poeo-

nusok vagy Pannonúsok laktak az Illyriai hegyektől el kezdve a' Sávaig, Cremonától fogva (*Laybach*) Macedoniáig elnyultak. Turótzsi Geographiai esmérete mennyire terjedt, 's a' helyet szó szerént kell venni — nints meg állapítva Turótzsi említett helyének vége (lap 15) egyben vetve más helyeivel, hól a' székelyekről szöll, (lap 21 *Erdély népének egyrésze a' határ széleken*) oda mutat, hogy néki aranyos szék gondolatjában se volt mikor a' székelyekről irt.

15) Fasching' és Pistorius' szavai *siculis se fecerunt*, az azoknak adott magyarázat, és más feudalis tárgyazatok a' kérdés' magyarázatját nem illetik: *Serviunt pro notitia*.

14) Az Avarokat Irnák vagy Dengezik' Hunnussai hívták e' ki segítségül, vagy volt e' illyen meg hívás hozzájok, és nem más nap keleti viszontagságok kénszerítették őket is a' ki jövetelre — ? bizonytalan dolog: az utolsót hitték eddig a' kritikussabb Historicusok.

15) A' Rhabanban nevezet' magyarázatja jobb annál mint a' mely a' könyvben van (lap 80) a' Rhaba nevezetnek nem a' Rha e' (viz) a' gyökere további vizsgálatot érdemel. A' mi' a' Bán, Baján, Chán szókat illeti, azok a' Bulgaroknál is meg voltak mint Engelből láthatni, és már Budumir 870-ben Serviát Dalmatiát több Zupaniákra, Bánságokra vajdaságokra osztotta fel (*Schimeks politische Geschichte des Königreichs Bosnia und Rama Wien 1787*).

16) Az Avarok' függetlensége a' IX-dik századra nem megy által, hanem hogy akkor is a' Bulgar hatalom alatt használtattak bizonyos Kelemen Budai, és Engel kerynél hitelesebb írók.

III-dik Meg jegyzés

A' Székely nevezetről.

A' Székelyszó *Székelyen lakót* teszzen-é? nem oly világos dolog még mint a'.

meg jegyzésekből gondolni lehet. Lásuk a' fel hordott okokat.

a) *Nints oly pactum mely a' Székelységet régen határ őrizésre kötelezte volna.*

Hogy a' magyar korona vele alkura lépett volna azt én sem tudom — de elegendőben historiai resultatum, hogy a' magyar birodalom' fel állása ólta a' határt őrizte. Régen a' Székelyek mind katonák voltak — 's ez — bírtokok, fekvések, és a' törvények kétség alá sem hozhatják a' dolgot: különben ki őrizte volna határait? kivált a' régi borongós időkben, mikor Erdély' meg népesítésére II Geyza, II András, IV Bela sat. mindent elkövettek, honnan telt volna ki az őrző sereg a' székely föld és az ország oltalmára? Bizonyítja ezt Werantz Antal (lap 154) bizonyítja a' várak őrzéséről szóló és kötelező törvények (lap 160) Beretz' szabadság levele 1426-ból (lap 159) A' Besztertzei gyűlés (1659) mely Mikos kelemenre támodt, hogy őrhelyét elhagyta, hól három ezer fegyveres székelyeknek kellett a' határ' szorossait fedni (lap 268) Az örökön való gondviselők, az ösvényekre való vigyázás, Káson Zagon Dánfalva vissza élései (lap 160) az ellenkezőre mutatnak.

Mit keresne az *orbai örhegyoldala Hodor mezeje* (Had űr) az 1583-béli adomány levélben? a' *Kusztós* (Custos) *Hodor* (Hadör). *Tothor* (Tótör) Hadi nevezetek a' régi gyökeres Székely familiák közt, kikről a' régi oklevelek emlékeznek, 's ma is élnek a' maradványban?

De hól is van arra példa hogy a' Székely föld' határait idegenseregek őrizték? Jobbágyok pedig csak nem őrizték azokat, mert azok kevés számmal voltak a' székely földön még Zsigmond' idejében is a' régi törvényekben nyoma sincs annak. *Batthani* (Leges Eccles: Quit-

tung: 1785) fel hozza Matyas Királynak 1459-ben tett rendelkezését; mely szerént a' Philistaeusok Tatárok Kumanusok a' hadi szolgálatától el is vóltak tiltva, a' katonáskodás és így a' határ őrzés is nem vólt nemtelen dolog akkor — A' székelységből kellett a' határ őrizetnek is kitelni, mert az egy láb big mind katona vólt; miért mondta volna különben a' nemzet Isó Ferdinánd' [Biztossaihoz (1555) *hogy idegenseregek nints helye a' Székely földön, mert sohá törvénye nem vólt?* miért van írva *Hadat fegyvert adni a' Vajda Urak' zászlója alá?*

Az író, Benkő, Timon, Palma, Horváth István nem ok nélkül állították hogy a' Székely név határ őrséget (Custodia Skopia Marchionatus) jelent, mert a' Székelyhelyeken az ott lakóknak kellett ezt a' köteletséget véghez vinni.

(foljtatása következik)

Ö n n ö n - s z e r e t e t .

Nagy vád alá van téve az emberek által az önnön-szeretet, holott ez a' rugója minden tselekedeteknek, e' nélkül nints semmi nagy tett, e' nélküla' mesterségek nem születtek volna, a' pompás városok és a' tudományok elő nem állottak volna. Nints olyan tselekedet egy is a' földön, a' melyben az első rugót ne az önnön-szeretet adná — hiszen, ha feleségedet, gyermekedet szereted, nem őket szereted, hanem magadat szereted ennek; de ha egyfelől veszedelm-is az önnön-szeretet a' Kötelességek esmérete nélkül, más-felől mely szépen lehet azt, a' Kötelesség mellé téve, használni: így születik a' haza-és ember-szeretet. — Ezt tehát, nem kell kiáltani, hanem csak jó intézetet kell neki adni. A' nemes önnön-szeretet soha-sem hiba, csak a' nemtelen teszi az embert alacsonyá, 's lekisebbíti, alól a' maga' neméu. Olyan az önnön-szeretet az emberre-

nézve, mint a' vonzó és taszító erő a' természetben, ott van ő mindenütt, 's ha elveszük az embertől, nem lesz többé a' nagy világ' centruma és önnön-maga körül forgó kis világ, hanem egy rugó nélkülváló, hasznavehetetlen machina.

Egy rövid proba a' bűnről.

1. A' bűn a' törvénynek által hágása, de, hát mikor még törvény nem volt, volt-e' bűn? volt, mert a' lelki esméret olyan régi mint az ember, 's hogy a' lelki-esméret a' társaságon kívül élő embert is mardossa, bizonyítják a' vad emberek példai, kik midőn egyik a' másikat megsértik, vagy megölik érzékenyül bánják tselekedeteiket — erre példát hoz fel Sander a' Természetről írt munkájában.

2. Igaz ugyan, hogy a' nevelés által különbözőleg formálódik-ki az emberek képzete a' bűnről, 's sok helyen virtusnak tartatik az, a' mi más helyen véték, 's az ilyen esetekbe erköltsiképpen tsak ezen szempontból is lehet meg ítélni az embert, de azért mégis van a' virtus, és-a' véték közt különbség — próbálja meg tsak akarki a' fejlődő gyermekbe az észre vételt meg tenni, 's úgy találja, hogy az önnön-szeretet nagy gradusa mellett is, (mely olyan az erköltsi világba mint a' természeti világba a' vonzó erő, és a' mely nélkül a' világ minden rugóját el vesztené) ki tör, jó és a' rossz meg különböztetése, 's tsak hamar réa bukik a' gyermek ama természeti nagy törvényekre: *ugy kell tselekedni másokkal, mint kívánjuk hogy mások is tselekedjenek velünk; senki jussát nem kell tapodni, hogy más is a' mienket ne tapadja*: — 's a' midőn a' gyermek ezen természeti törvények ellen tselekszik, rajta találja ötet az ember, virtusnak a' vétéktől való meg különböztetésén.

3. Tsak az önnön szeretetnek roszintézése tompíthatja el a' természet szavát, tsak a' rossz nevelés által lehet ezen természeti nemes érzést el fatsarni, de a' midőn valaki el fatsarta is azt, ott a' leg nagyobb gonosztévőbe is a' lelki esméret mardosása, mely sokszor így kiáltat fel vele: *nagy bátorság a' tiszta lelki esmeret*. Még nem voltak a' Historia szerent emberek a' midőn Kain félt, hogy az Ábel meg ölését meg tudják, és szemére vetik. Ha ezen félelmet bontolgatjuk, a' lelki esméret volt az a' mi a' Képzelődés által néki embereket teremtett, 's azoknak képzelt szemre hányása által ötet mardosta.

4. Az emberi képzelődés, a' mi mindent tud teremteni, még azt is, a' mi nintsen, engesztelő áldozatokat gondolt ki a' bűnnek, holott a' feketét fejjérvé változtatni nem lehet — így állottak elő a' pogányok oltarai, így kívánt az embereknek leg ravaszabb neme, embertársai gyengeségéből kereskedést üzni, 's jól is eltalálta számvetését, mert azon portékaért lehet leg több pénzt kapni, a' mellyet leg többen vásárolnak. Már Pedig hányadik ember az, a' ki a' maga bűne eltörlését meg ne vásárolná?'s éppen ezen vásár által szaparadtak meg a' bűnök nemei, mert ha az emberek azt tartanak, hogy a' bünt tsak a' virtus 's nem más engesztelő áldozatok törölhetik el, úgy bizonyoson kevesebb bűn lenne.

5. Itt az a' Kérdés is tamadhat, hogy hol több a' bűn? a' társasági életbe e' vagy a' társasági életen kívül? ezen kérdésre az előbbi oknál, és a' szükségek többségénél fogva jó részt a' lehet a' felelet, hogy több a' bűn a' társasági életbe, tsak azért is, hogy a' társasági életbe sokszor az is bűnnek tartatik, a' mi maga magába nem bűn, hanem ha egyfelől igaz, hogy az ész fejlődésével

a' vétke szaparadnak, a' midőn a' nagy természetbe ugy látjuk, hogy a' hol valamely nyavalja uralkodik, ott találta-
tik az orvosló szer is: így a' vétkekre nézve is tsak azt lehet, és kell monda-
nunk, hogy ha több szükség között, több véték fejlődik ki, több orvosló szere is kell-hogy légyen, 's van is valósággal ott a' véteknek, a' hol annak tselekvé-
sére több az alkalmatosság; más felől az is igaz, hogy az ész tökéletes ki fej-
lődésével, a' minek merője a' jó erkölts, kevesedik a' gonosztévők száma — ezt bi-
zonyítja a' pallérozattabb országoknak, a' gonosztévőkről valo jegyzökönnyve.

6. Tsudálni lehet az embereket, hogy a' nagy természetnek ama törvényt: *minden véték előbb hatrább ki fejlődik, és meg büntetődik*, nem kívánták esmer-
ni — 's en itt nem tsak a' lelki esméret mardasását értem, hanem a' természet-
nek azon tsuda menetelét, és ki fejtö-
dését, hogy minden bün világosságra jó, és meg büntetődik — itt a' világ Histo-
riája az ítélőszék. Nezd el hogy a' leg okosabb ember is, mely egy ügyüleg tsinálja a' bünt. Hát nem a' nagy ter-
mészet munkája-é az, hogy a' bün ki tudójék? Ezen jelenést, ha nem is néz-
te eddig a' világ természet törvényének, legalább még is meg tette rolla a' ma-
ga, vélekedését ezen szokba: *az Isten a' kit meg akar büntetni, előbb elveszi az eszét*. En részemről a' természet' örö-
kös és változhatatlan törvényének nézém azt, hogy minden bün ki tudódik, és meg büntetődik. Hányszor nem történt az,
hogy a' leg erősebb gonosztévő egy for-
ro nyavalába ki beszéllette a' maga bü-
nét és annak környülállásait!

7. Tehát (?) minden bün ki tudódik, és maga magát meg bünteti. Emberek fi-
gyelmezzetek! a' nagy természet mene-
telére, 's ne hidjétek, hogy a' bünt más engesztelő áldozattal el lehessen törölui,

a' meg jobbuláson és a' virtuosos életen kívül; 's ha nints a' virtusnak elég inge-
re előttetek, az ő követésére, kerülje-
tek el a' vétket, mert a' véték ki tudó-
dik, 's maga magát meg bünteti, — ez a' nagy természet törvénye.

A' betsületes ember' caractere

Porba ne tsúsz, mert megvetnek,
Hízelkedni ne szeresd
Ha fenn jádzol kinevetnek,
A' közép pontot keresd.

Ha fellelted, használni kell,
Légy okos, bóldog lehattz,
'S míg nemesen vágyódol-fel
Igyekezz, 's fennebb mehettz.

De vígyázz a' meredekre,
Egy szédelgés halált hoz,
Ne nézz-le az emberekre
Légy Barát Barátodhoz.

Egy jussa van az embernek,
Egy Teremtő munkája,
'S ennyi számtalan ezernek
Ugyan-egy a' päljája.

Bóldog, ki a' Felsőséget
Meggfontolva úgy méri,
Hogy az érdemet 's hívséget
Alatt-is megesméri. Darótz i.

ELADO JÓ BOROK

Kolosvárt, Szenkovits Kajétán
Kereskedőnél, az Angyal című bóltban,
1822 és 1827-béli résszerént Küküllő,
résszerént Fejér vármegyének a' legjobb
szőlő-hegyein termett, nevezetesen, Ró-
samáli és Krakói tiszta és jó ízű, eladó
ó-horok taláttanak, hordó-számra ela-
dók. Az árrok eránt, a' fennebb itt
helyen lehet értekeződni.